DOI: https://doi.org/10.37000/ebbsl.2025.08.03
УДК 657.1:339

Марина КАЛЮЖНА,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувачка кафедри обліку і оподаткування
Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, Україна
ORCID https:// 0000-0002-8243-5328
email: student_bux@ukr.net

Тетяна ГНАТЬЄВА,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, Україна
ORCID 0000-0001-6071-0889
email: Hnatieva_tn@ukr.net

Віта ЯЦЕНТЮК,
здобувачка освітнього рівня магістр
Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, Україна
ORCID 0009-0004-0847-8778
email: vita.yatsentiuk.zem@gmail.com

СУЧАСНИЙ СТАН І ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В АГРОБІЗНЕСІ

Анотація

Актуальність. *Сьогодення нашої країни показує, що одним із найважливіших об'єктів бухгалтерського обліку є основні засоби, бо саме вони мають велику частку в активах підприємства. Крім того, основні засоби є важливою умовою функціонування суб'єкта господарювання, тому бухгалтерський облік повинний забезпечувати систему управління якісною інформацією для подальшого вирішення проблем ефективного та раціонального використання матеріальних активів.*

Метою *статті є дослідження сучасного стану і трансформаційних змін бухгалтерського обліку основних засобів в агробізнесі.*

Методи дослідження. *При написанні статті був використаний метод аналізу і синтезу в дослідженні сучасних поглядів на поняття основних засобів, абстрагування й узагальнення для виокремлення особливостей бухгалтерського обліку основних засобів, систематизації при дослідженні основних правил нарахування амортизації.*

Отримані результати. *Проведено моніторинг нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку основних засобів, визначено трансформаційні зміни, що відбулись з веденням бухгалтерського обліку основних засобів в сучасних умовах функціонування агробізнесу.*

Практична цінність роботи. *Результати проведеного дослідження можуть бути використанні при веденні обліку основних засобів на аграрних підприємствах України.*

Висновки. *Бухгалтерський облік основних засобів в сучасній системі функціонування агрофірм є досить розкритим на правовому поприщі, проте при його веденні відчуваються прогалини у аспектах його визначення, амортизації та списання на тимчасово окупованих територіях нашої країни, хоча дане майно залишається на балансі агрофірм. В цілому ведення бухгалтерського обліку основних засобів є достатньо визначеним в методологічному і практичному аспектах, але виклики сьогодення змушують поновлювати оптимізацію даної ділянки обліку, через виклики сучасності.*

Ключові слова: *бухгалтерський облік, податковий облік, основні засоби, трансформація, аграрний бізнес, економіка.*

UDC 657.1:339

Maryna KALYUZHNA,
candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the
Department of Economic Theory and Economics of Enterprises
Odesa State Agrarian University, Odesa, Ukraine
ORCID https:// 0000-0002-8243-5328
email: student_bux@ukr.net

Tetiana HNATIEVA,
candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the
Department of Economic Theory and Economics of Enterprises
Odesa State Agrarian University, Odesa, Ukraine
ORCID 0000-0001-6071-0889
email: Hnatieva_tn@ukr.net

Vita YATSENTIUK,
Master's degree holder
in specialty D1 "Accounting and Taxation"
Odesa State Agrarian University, Odesa, Ukraine
ORCID 0009-0004-0847-8778
email: vita.yatsentiuk.zem@gmail.com

SUCHASNY STAN AND TRANSFORMATIONAL CHANGES IN THE ASPECT OF THE MAIN ADVANTAGES IN AGRICULTURAL BUSINESS

Abstract

Relevance. *One of the most important objects of accounting is fixed assets, because they have a large share in the assets of the enterprise. In addition, fixed assets are an important condition for the functioning of a business entity, therefore accounting must provide a system of quality information management for further solving the problems of effective and rational use of material assets.*

Obtaining timely, complete and reliable information about the economic processes taking place at the enterprise is of great importance for the implementation of management activities at the enterprise. It is in the accounting system that information is formed that provides management with the necessary data. The organization of accounting for fixed assets must be a holistic, unified system of interconnected, mutually agreed accounting methods and techniques, covering the entire complex of accounting procedures for identifying, measuring, registering, accumulating, summarizing, storing and transmitting information.

Purpose. *The article is a study of the current state and transformational changes in fixed asset accounting in agribusiness.*

Methods. *When writing the article, the method of analysis and synthesis was used in the study of modern views on the concept of fixed assets, abstraction and generalization to identify the features of accounting for fixed assets, and systematization in the study of the basic rules for calculating depreciation.*

Results. *Monitoring of the regulatory and legal regulation of fixed asset accounting was carried out, and transformational changes that have occurred in the accounting of fixed assets in modern conditions of agribusiness were identified.*

Practical value of the study*. The results of the research can be used when keeping records of fixed assets at agricultural enterprises in Ukraine.*

Conclusions. *Accounting for fixed assets in the modern system of functioning of agricultural firms is quite open in the legal field, however, when conducting it, gaps are felt in the aspects of its definition, depreciation and write-off in the temporarily occupied territories of our country, although this property remains on the balance sheet of agricultural firms. In general, accounting for fixed assets is quite defined in methodological and practical aspects, but the challenges of today force us to renew the optimization of this area of accounting, due to the challenges of modernity.*

Keywords**:** *accounting, tax accounting, fixed assets, transformation, agrarian business, economy.*

Вступ. Нинішні реалії існування агробізнесу є досить жорсткими та потребують постійного моніторингу, адже мінливість економіки під час воєнного стану в країні є досить інтенсивною. Одним із найважливіших засобів існування агробізнесу є наявність основних засобів у його власності, що дозволяє укріпити його кредитоспроможність та надає можливість економічно ефективно організувати свою діяльність. В системі бухгалтерського обліку основні засоби відіграють дуже важливу роль, а процес їх ведення в обліковій системі є найскладнішим. Для агробізнесу досліджувана нами ділянка обліку є невід’ємною частиною їх існування, адже навіть земля є основним засобом. Тому кожен аграрій розуміє необхідність їх правильного та своєчасного відображення в системі бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасній системі бухгалтерського обліку значну частку займає облік основних засобів. Науковці постійно висвітлюють різні питання даної ділянки бухгалтерського обліку, що виникають під час воєнного стану і намагаються зосередити свої зусилля на покращенні ефективності його ведення на підприємстві.

Науковці Колісник О.П. і Приходько К.К. у своїх працях відзначають

проблематику примусово відчуженого майна, розкриваючи питання його інвентаризації [3].

В своїй роботі «Напрямки організації обліку основних засобів як складових необоротних активів підприємства» вчені Гладій І.О., Майстер Л.А., Даценко Г.В. розглядають питання висвітлення певних положень у Наказі про облікову політику при веденні компонентного обліку необоротних активів підприємства, що є досить спірним в сучасних умовах існування агробізнесу [2].

Бондар М., Кулик А. досліджують ведення обліку основних засобів у випадку окупації території підприємства, пошкодження чи знищення майна в наслідок військової агресії, що наразі є досить актуальним для значної частки агрофірм нашої країни [1].

Дослідження вище зазначених авторів суттєво впливають на розвиток методології та практики ведення бухгалтерського обліку основних засобів та дають поштовх для пошуку нових цікавих й ефективних рішень в сучасних умовах існування України.

Мета статті. Дослідження сучасного стану організації та ведення бухгалтерського обліку основних засобів в українському агробізнесі та процеси його трансформації в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основне трактування поняття основні засоби на сьогодні відображено у НП(С)БО 7 «Основні засоби» [4]. Відповідно до нього під категорією основних засобів для агробізнесу ми розуміємо матеріальні активи утримувані підприємством для використання в його господарській діяльності більше одного року чи один операційний цикл (більше року), а також дані активи мають матеріальну форму, котра є незмінною протягом періоду використання та не може бути реалізована. Коли ми відмічаємо незмінність основних засобів, ми не говоримо про амортизацію, бо вона є також обов’язковим елементом існування будь якого основного засобу. В агробізнесі найбільш поширеними основними засобами нині є будівлі, споруди, машини, транспорт, земля, багаторічні насадження, інструменти, тощо.

Досліджуючи процес обліку основних засобів резонно відмітити, що вже протягом десятиліть відбувається дискусія із значення використання. Так, НП(С)БО 7 [4] відмічає його як тривале, а податківці спираючись на Податковий кодекс України визначають саме вартісний критерій основним. Дане питання залишається спірним і на сьогодні, тому сучасні бухгалтери та податківці в залежності від призначення облікового процесу відображають його кожен за своїм розсудом. Врегулювати це питання можливо тільки за умови внесення змін до законодавчих актів за даною ділянкою обліку. Трансформаційним в даному процесі, в частині податкового обліку можна вважати зміну з 23 травня 2020 року основні засоби повинні мати вартісний показник понад 20 тис. грн., а попередньо він був 6 тис. грн. Тому нові основні засоби закуплені аграрною фірмою ми

ставимо на облік, як основні засоби в тому випадку коли вони відповідають вимозі 20 тис. грн. і понад рік корисного використання, а старі основні засоби, що введені в експлуатацію до 23 травня 2020 року обліковують за старим вартісним показником 6 тис. грн. Саме цей специфічний процес в сучасній системі обліку основних засобів агробізнесу розділяє основні засоби та малоцінні необоротні матеріальні активи. В перспективі на 2026 рік поріг для основних засобів у 20 тис. грн. залишається незмінним.

Дискусія по даному питанню, на нашу думку, є доцільною і першочергово через те, що на виконавця тієї чи іншої господарської операції з обліку покладено тягар прийняття самостійного рішення. Людський фактор часто може відіграти певну негативну роль в даному рішенні і принести незаплановані збитки як агрофірмі, так і безпосередньо виконавцю цієї роботи.

Визначити яке саме майно агрофірми є основним засобом можна врахувавши при здійснені цього процесу певні ознаки:

1. Матеріально-речовий характер, тобто можна визначити, що це і є упредметнена форма, можна доторкнутися, зламати, удосконалити, пошкодити, тощо;
2. Терміни використання, коли вони більше дванадцяти місяців або один звичайний для агрофірми операційний цикл;
3. Перенесення вартості готової продукції, маємо на увазі амортизаційні відрахування які формувались за рахунок собівартості продукції;
4. Збереження натурально-речовинної форми, підчас використання основні засоби не втрачають своєї первісної форми;
5. Використання у виробництві, як активи фірми беруть участь в процесі виробництва;
6. Амортизація, перенесення вартості основного засобу на собівартість продукції (робіт, послуг).

Ще одним важливим питанням в бухгалтерському обліку основних засобів є визнання і оцінка даного засобу. Цей процес прописаний у НП(С)БО 7 [4] і в принципі, там все більш менш зрозуміло і не має спірних питань. На сьогодні найбільш поширеними операціями для отримання агробізнесом основних засобів є наступні:

- придбання в певного постачальника, що є юридичною чи фізичною особою відповідно до чинного законодавства. В такому випадку бухгалтер агрофірми враховує первісну вартість даного основного засобу;
- власне виробництво основного засобу. Дана ситуація зобов’язує бухгалтера агрофірми враховувати вартість витрачених на створення об’єкта матеріалів;
- основний засіб внесено, як частину статутного капіталу і тоді вартість його визначається засновниками фіксуючи її документально;

ISSN 3083-6123 (print); ISSN 2786-6599 (online)

- бартерне надходження основного засобу за угодою, в даному документі має бути прописана сторонами угоди вартість, яку вони самостійно визначають згідно ринкового моніторингу і законодавства нашої країни;
- отримано в подарунок основний засіб, тоді бухгалтеру агрофірми необхідно враховувати ринкову вартість даного основного засобу.

Розглянемо основні правила нарахування амортизації, що використовують сучасні бухгалтери аграрних підприємств незалежно від форми ведення обліку на підприємстві, отже:

По-перше, амортизацію бухгалтер може нарахувати тільки на активи агрофірми, які є на її балансі і є власністю підприємства.

По-друге, об’єктом амортизації є майно вартість якого понад 20 тис. грн. і строк використання понад один рік.

По-третє, використовується прямолінійний метод нарахування амортизації бухгалтером агрофірми з мінімально допустимих термінів корисного використання.

По-четверте, амортизацію не нараховуємо на земельні ділянки й об’єкти незавершеного кап будівництва.

По-п’яте, якщо основний засіб продано протягом звітного періоду, то нарахування амортизації припиняється з місяця, що є наступним за місяцем вибуття даного об’єкту.

На сьогодні існують декілька методів нарахування амортизації і агробізнес на чолі із головним бухгалтером самостійно визначає метод який буде використовувати підприємство. Це рішення для його легітимності має бути прописаним в Наказі про облікову політику агрофірми. Найбільш поширеним серед українських обліковців агросфери є прямолінійний метод нарахування амортизації. Також використовують метод зменшеного залишку, кумулятивний і виробничий методи. Але варто відмітити, що при податкових аспектах обліку відповідно до чинного законодавства необхідно використовувати тільки лінійний метод нарахування амортизації.

В цілому можна відмітити, що процес нарахування амортизації в аграрному бізнесі є традиційним і незмінним вже протягом багатьох років. Нормативно-правове регулювання даного процесу чітко прописане і використання даних документів підчас практичної реалізації процесу амортизації не викликає непорозумінь, що є дуже гарним аспектом в системі бухгалтерського обліку загалом.

Процес організації бухгалтерського обліку основних засобів є досить трудомістким і відповідальність за його реалізацію несе головний бухгалтер та керівник підприємства. Дуже часто цей процес в сьогоденні існування аграрних підприємств не відбувається належним чином, відсутнє оформлення документів чи підписів і печаток на них. Такі події часто пояснюють браком часу на оформлення документів і відсутністю вказівок до обов’язкового існування

документів з порядку організації бухгалтерського обліку на підприємстві з боку законодавства на державному рівні, адже більшість документів носять рекомендаційний напрямок їх використання. Існують підприємства на яких головний бухгалтер розробив Наказ про облікову політику підприємства і в даному документі прописано усі основні аспекти ведення обліку основних засобів. Такий підхід дає можливість використовувати ефективно матеріальні і трудові ресурси агрофірми та не витрачати час на пошук механізму реалізації питань ведення бухгалтерського обліку основних засобів. Крім того є перелік чітко визначених осіб для реалізації даного процесу і кожна з них знає свої функції в процесі ведення бухгалтерського обліку основних засобів. Часто до вище вказаного наказу формують додаток - графік документообігу агрофірми у якому відмічено усі можливі варіації створення, перевірки чи обробки документів, а також відмічається процес переміщення документів на підприємстві та відповідальних осіб за нього, терміни обробки та здачі цих документів у підрозділи агрофірми чи за її межі.

Отже, можна відмітити, що Наказ про облікову політику є розпорядчим документом агрофірми у якому виділено основні принципи, методи та процедури ведення бухгалтерського обліку на агрофірмі відповідно до чинного законодавства України. Періодичність оновлення даного документу залежить від потреб агрофірми та її можливостей. Якщо розглядати, тенденції перспективного розвитку організації бухгалтерського обліку основних засобів, то можна відмітити доцільність перегляду і реструктуризації документів внутрішнього використання при функціонуванні аграрних бізнесів. Необхідність їх оновлення через застарілі рекомендаційні зразки, які вони й досі використовують. На це звісно, першочергово впливає форма ведення бухгалтерського обліку на підприємстві. Якщо вона автоматизована, тоді зазвичай формування документообігу є більш простим і сучасним, але якщо журнально-ордерна чи меморіально-ордерна виникає потреба в оновленні документів, їх упорядкуванні.

Досліджуючи сучасні аспекти ведення бухгалтерського обліку основних засобів доцільно відмітити, що воєнні дії викликали потребу визначення основних засобів через пошкодження їх чи знищення. Також актуальним є питання їх визначення й відображення на тимчасово окупованих територіях. Проаналізуємо нормативне забезпечення даного питання на рівні держави. Нині облік пошкодженого та знищеного майна внаслідок воєнних дій в нашій країні регулюється наступними нормативно-правовими актами:

- Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна» від 23 лютого 2023 року № 2923-IX. Даний закон окреслює правові та організаційні засади виплати компенсації за пошкодження та знищення об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів чи диверсій [9];

- Постанова Кабінету Міністрів України від 13 червня 2023 року № 624 «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій». Визначає процедуру та вимоги щодо функціонування реєстру, який містить інформацію про пошкоджене та знищене майно [5];
- Постанова КМУ від 26.03.2022 р. № 380 «Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій». Регулює процес подання інформації про пошкоджене або знищене нерухоме майно [8];
- Постанова КМУ від 21.04.2023 р. № 381 «Про затвердження Порядку надання компенсації для відновлення окремих категорій об’єктів нерухомого майна, пошкоджених внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій». Регулює механізм надання компенсації для відновлення пошкоджених об'єктів нерухомості [7];
- Постанова КМУ від 20.03.2022 р. № 326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації». Визначає методику оцінки шкоди та збитків, завданих майну підприємств [6].

Вище відмічені нормативно-правові акти вже активно використовуються бухгалтерами аграрних фірм, але існують питання в документальному відображенні певних подій відповідно до часу їх виникнення. Крім того існують агрофірми які тимчасово призупинили свою діяльність через воєнне вторгнення і виникає потреба консервації основних засобів підприємства, тощо. Дані питання залишаються недостатньо розкритими в практичному аспекті, бо спостерігається недосконалість рекомендованих форм ведення первинної документації для таких ділянок ведення бухгалтерського обліку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження показало, що традиційна система ведення бухгалтерського обліку основних засобів є достатньо розкритою і широко використовується українськими агрофірмами. Проте сучасні трансформаційні зміни, що відбулись через воєнний стан в нашій країні потребують вдосконалення ведення бухгалтерського обліку основних засобів. На законодавчому рівні ще з початку повномасштабного вторгнення розроблено досить значну кількість нормативних документів для вирішення цього питання, але на практиці виникають ситуації де необхідно більш деталізовано розглянути механізм бухгалтерського обліку основних засобів. Також існує потреба у створенні та вдосконаленні деталізовано первинної документації для багатьох різних випадків знищення, пошкодження майна, використання резервів, тощо.

Список використаної літератури

1. Бондар М., Кулик А. Облік об'єктів основних засобів підприємств та аналіз їхньої вартості в умовах збройної агресії. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32, № 4. DOI: https://doi.org/10.35774/econa2022.04.165

2. Гладій І. О., Майстер Л. А., Даценко Г. В. Напрямки організації обліку основних засобів як складових необоротних активів підприємства. *SWorld Journal*. 2024. Issue 25. P. 86-90. DOI: https://doi.org/10.30888/2663-5712.2024-25-00-009

3. Колісник О. П., Приходько К. К. Облік і контроль основних засобів в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 7. DOI: https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-09-03.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 7 «Основні засоби» : наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92. URL: http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0288-00.

5. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій : постанова КМУ від 13.06.2023 року № 624. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/624-2023-%D0%BF#Text.

6. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : постанова КМУ від 20.03. 2022 р. № 326. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text.

7. Про затвердження Порядку надання компенсації для відновлення окремих категорій об'єктів нерухомого майна, пошкоджених внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій : постанова КМУ від 21.04.2023 р. № 381. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-2023-%D0%BF#Text

8. Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій : постанова КМУ від 26.03.2022 р. № 380. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-%D0%BF#Text

9. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 23.02.2023 р. № 2923-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text

References

1. Bondar, M., & Kulyk, A. (2022). Accounting for fixed assets of enterprises and analysis of their value in conditions of armed aggression. *Economic analysis, 32*(4). https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/39710 [in Ukrainian].

2. Gladiy, I. O., Mayster, L. A., & Datsenko, G. V. (2024). Directions of organization of accounting for fixed assets as components of non-current assets of the enterprise. *SWorld Journal, 25,* 86-90. https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj25-00-009/4604 [in Ukrainian].

3. Kolisnyk, O. P., & Prykhodko, K. K. (2023). Accounting and control of fixed assets under martial law. *Problems of modern transformations. Series: economics and management, 7*. https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-09-03 [in Ukrainian].

4. Order of the Ministry of Finance of Ukraine № 92 (2000, April 27). *National Accounting Regulation (Standard) 7 "Fixed Assets"*. http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0288-00 [in Ukrainian].

5. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 624 (2023, June 13). *On approval of the Procedure for maintaining the State Register of Property Damaged and Destroyed as a Result of Hostilities*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/624-2023-%D0%BF#Text [in Ukrainian].

6. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 326 (2022, March 20). *On approval of the Procedure for determining damage and losses caused to Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022- %D0%BF#Text [in Ukrainian].

7. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 381 (2023, April 21). *On approval of the Procedure for providing compensation for the restoration of certain categories of real estate objects damaged as a result of hostilities, terrorist acts, and sabotage*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-2023-%D0%BF#Text [in Ukrainian].

8. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 380 (2022, March 26). *On the collection, processing and accounting of information on damaged and destroyed real estate as a result of hostilities, terrorist acts, sabotage*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-%D0%BF#Text [in Ukrainian].

9. Law of Ukraine № 2923-IX (2023, February 23). *On compensation for damage and destruction of certain categories of real estate objects as a result of hostilities, terrorist acts, sabotage caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, and the State Register of property damaged and destroyed as a result of hostilities, terrorist acts, sabotage caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text [in Ukrainian].

Надходження рукопису до журналу: 12.10.2025
Прийнято до друку рукопис після рецензування: 04.12.2025
Дата публікації: 30.12.2025